

KNJIŽEVNOST**Trevor Shaw, Alenka Čuk:****Slovenski kras in jame v preteklosti**

Ljubljana 2015: Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU, Založba ZRC, 464 strani, ISBN 978-961-254-741-7

V Sloveniji dobra tretjina površja (42 %) pripada krasu, zato so posebnosti tega območja na in pod površjem prepoznavna lastnost naše domovine. Na kraškem ozemlju zaradi razpokanosti in kemičnega raztapljanja kamnin prihaja do navpičnega pretakanje vode skozi kamninske sklade, kar povzroči nastajanje značilnih površinskih in podzemeljskih kraških oblik (na primer kraške jame, vrtače, brezna, naravni mostovi). Prav slednje so bile in so še danes območja obiskovanja ter navduševanja številnih turistov in predmet preučevanja različnih strok.

Posebnosti in zanimivosti kraškega ozemlja je v preteklosti zanimalo številne ljubitelje narave. Nekateri so se tega lotili z vso raziskovalno vnemo (na primer preučevanje Cerkniškega jezera Janeza Vajkarda Valvasorja v 17. ter in Franca Antona Steinberga v 18. stoletju), zato se v Sloveniji lahko pohvalimo z najdaljšo tradicijo znanstvenega preučevanja krasa. Zelo zgodaj se je razvil tudi tako imenovani jamski turizem, saj so na primer prvi turisti v jami Vilenica dokumentirani že v 17. stoletju.

Prav lepote krasa in njegovo raziskovanje je osrednji motiv knjige z naslovom »Slovenski kras in jame v preteklosti«, ki je izšla v drugi polovici leta 2015. Avtorja sta zunanji sodelavec Inštituta za raziskovanje krasa ZRC SAZU Trevor Shaw in zgodovinarica Alenka Čuk. Delo je izšlo v slovenskem in angleškem jeziku, založila pa ga je Založba ZRC.

Knjiga osrednjo vlogo namenja ljudem in njihovemu delu, povezanim zlasti s kraškimi jamami. V delu je predstavljeno raziskovanje in obiskovanje jam, reševanje izzivov z dostopnostjo, tehnično ureditvijo in izkušnjami, ki so bile popisane ob odkrivanju kraških naravnih znamenitosti. Kot je zapisano v predgovoru, je pričujoče delo poročilo preteklosti in družbenozgodovinski oris območja slovenskega krasa. Knjiga ne zajema celotnega kraškega območja Slovenije. Predstavlja zanimivosti Krasa in podzemnega toka reke Reke ter dela območja kraške Ljubljani med Pivko in Cerkniškim jezerom v obdobju od 16. do začetka 20. stoletja.

Knjiga je slikovno zelo bogata in temu je prilagojen tudi podolgovat format. Njena tematska razdelitev se začne s predgovorom, sledi pet glavnih in po obsegu zelo raznolikih poglavij, ki so razdeljena na številna krajša (pod)poglavja, vsebina pa se zaključí s seznamom virov in literature, stvarnim in imenskimi kazalom ter zahvalami.

Bralec se že v uvodnem poglavju seznanil s pojmom kras in Kras. Kartografsko gradivo je predstavljeno kot odličen vir preučevanje obravnavanega območja ter za ugotavljanje resničnosti ljudskih pripovedi. Med izstopajočimi je prav gotovo potovanje Argonavtov preko (oziroma pod!) slovenskega ozemlja. Pred očmi bralca se odvija zgodovina prvih znanih turističnih potovanj po slovenskem krasu, saj so prikazani in prevedeni zapisi knjig obiskovalcev jam ter izseki njihovih popotnih dnevnikov. Poleg slabe prometne dostopnosti do kraških naravnih znamenitosti ter možnih težav med potjo, se bralec seznanil tudi s povsem vsakdanjimi zanimivostmi in potrebami, kot so možnosti prenočitve in obdobja. (Pod)poglavja so namenjena tudi najbolj znani prebivalci Postojnske jame, ki jo podomačeno imenujemo človeška ribica (*Proteus anguinus*), problematiki odtujevanja kapnikov ter predstavitvi turističnih spominkov in podob.

V drugem poglavju se avtorja posvetita Cerkljiškemu jezeru in Rakovem Škocjanu. Slikovito in podrobno so popisana vsa prva poznana dela, ki opisujejo posebnosti Cerkljiškega jezera, vzroke za njegovo prepoznavnost ter objavljena dela, ki govorijo o vzrokih in načinu jezerskega delovanja. V nadaljevanju se v (pod)poglavjih seznanimo s prvimi upodobitvami in posameznimi zanimivostmi Rakovega Škocjana, poplavljanjem kraških polj ter pomenu dela inženirja Viljema Puticka.

Tretje poglavje je večji del namenjeno Postojnski jami, na kratko pa so obravnavane tudi druge jame postojnskega jamskega sistema. Podan je pregled raziskovanj in merjenj Postojnske jame, kronologija njenega opremljanja in obiskovanja, razvoj posamičnega in skupinskega turizma ter njena predstavitev v takrat izdanih delih. Pozornost je posvečena tudi zanimivim podrobnostim, kot so opisi delovanja jamskih vodičev, razvoj razsvetljave v jami, postopna gradnja železnice za prevoz obiskovalcev, plesne in glasbene prireditve ter slikovne in fotografske upodobitve delov jame. V zadnjem (pod)poglavju je opisano delo in pomen dolgoletnega direktorja Postojnske jame Ivana Andreja Perka.

V četrtem poglavju je predstavljena zgodovina raziskovanja Škocjanskih jam in Vilenice. Na Škocjanske jame in ponikanje reke Reke so opozorili že zelo viri iz 18. stoletja. Zlasti ob koncu tega stoletja se s številnimi raziskovanji širi sloves o njihovi dostopnosti in naravni lepoti. Vilenica je zaradi bližine Trsta in lege ob stari povezovalni cesti Dunaj–Trst postala širše znana že v prvi polovici 17. stoletja, pred turističnim odprtjem Postojnske jame v začetku 19. stoletja pa je bila »najlepša« jama na obravnavanem območju.

V zadnjem, petem poglavju avtorja predstavljata še Planinsko jamo, jamo pod Predjamskim gradom, Sveto jamo, Križno jamo in Dimnice.

Knjiga je tudi odličen vir za strokovno literaturo s področja zgodovine spoznavanja in preučevanja krasa. V delu pogrešamo navajanje citatov med besedilom, kar bi pojasnilo nekatere »dokončne« trditve (na primer prva omemba tiskane oblike besede »Karst«). Ponekod se pojavljajo trditve, ki v zapisani obliki niso povsem točne (na primer prva označba cest na zemljevidih naj bi bila okoli leta 1720). Kljub pogostemu sklicevanju na starejše kartografsko gradivo, ki knjigi daje dodano vrednost, pa med viri ni navedenih podatkov o predstavljenih zemljevidih. Izjema je Homannov zemljevid Kranjske iz začetka 18. stoletja.

Knjiga je plod dolgoletnega angleško-slovenskega sodelovanja na področju zgodovine krasoslovja in speleologije, v kateri so objavljena številna opažanja in vtisi ter fotografije in ilustracije krajev iz obravnavanega obdobja. Rezultat je pregledna in jedrnata monografija. Njene odlike so slikovno bogate upodobitve krajev in ljudi, ki so zaslužni za prepoznavnost ter raziskave obravnavanega območja in tematike, občutek za številne pomembne zgodovinske trenutke, ki so usodno vplivali na obravnavane znamenitosti ter tematsko celovit prikaz naravnih lepot in zgodovine dogajanja povezanega z njimi. Vsebina bralca občasno tako navduši, da si živo predstavlja pretekle dogodke in bi si jih želel tudi sam doživeti s prvim ali ponovnim obiskom posamezne znamenitosti. Naj se to zgodi čim pogosteje!

Primož Gašperič

Stanko Pelc:

Mestno prebivalstvo Slovenije

Koper 2015: Založba Univerze na Primorskem, 222 strani, ISBN 978-961-6963-61-9 (elektronski vir, zapis.pdf), ISBN 978-961-6963-62-6 (elektronski vir, zapis .html)

Od lanskega leta je slovenska geografska bibliografija bogatejša za temeljno delo iz področja geografije prebivalstva. Sodelavec primorske Fakulteta za humanistične študije, Stanko Pelc, je namreč objavil raziskavo o prebivalstvu slovenskih mest, v kateri prikazuje in interpretira izbrane demografske lastnosti mestnega prebivalstva, pa tudi demografske elemente, po katerih se slovenska mesta razlikujejo med seboj. Ne le, da smo s tem dobili vpogled v demografske značilnosti mest, besedilo lahko razumemo tudi v širšem kontekstu – pojasnjuje vprašanje, ali so zaradi vsesplošne urbanizacije podeželja, v mestih še prepoznane specifične demografske lastnosti, po katerih se mestno prebivalstvo razlikuje od podeželskega. Formulirano drugače, ali je na podlagi demografskih lastnosti mogoče govoriti o mestnem in podeželskem prebivalstvu? Tako razumljena študija presega prikaz lastnosti pojavnosti, saj odgovarja na globlja vprašanja ustroja slovenske družbe v začetku 21. stoletja. Naj že v začetku omenimo, da je znanstvena monografija dostopna le v digitalni obliki, na spletnih naslovih: <http://www.hippocampus.si/ISBN/978-961-6963-61-9.pdf> in <http://www.hippocampus.si/ISBN/978-961-6963-62-6/files/basic-html/page1.html>. S tem je storjen strumen korak k dostopnosti knjige oziroma znanstvenega vira in dekomercializaciji znanstvenega tiska.

Analiziranje demografskih lastnosti prebivalcev mest je v metodološkem smislu bolj zapleteno, kot se zdi na prvi pogled. Težave se začnejo že z opredelitvijo pojma mestno prebivalstvo. Na videz enostaven odgovor, da gre za prebivalstvo, ki živi v mestih, postane manj zanesljiv, ko ugotovimo, da so območja mest v Sloveniji zamejena zelo različno; nekatera območja mest vključujejo še primestna naselja, druga ne, ali pa samo nekatera bližnja naselja. Zaradi te metodološke nedoslednosti so prave razmere v mestih lahko popačene. Tovrstne anomalije prikazuje avtor v posebnem poglavju, v ozadju prikaza

pa lahko razberemo namig, da bi bilo koristno največje odklone spremeniti in meje mest bolj poenotiti. Da bi se izognil tej metodološki anomaliji, je avtor opredelil območja mest, upošteva gostoto prebivalcev na hišno številko, pri čemer je predpostavljaj, da mesta v demografskem smislu določa prav gostota prebivalcev na površinsko enoto (avtor je upošteval hišno številko kot najmanjšo teritorialno enoto ter naselje). Seveda gre le za vzporedni, »primerjalni izračun«, saj se tako dobljena območja mest ne ujemajo z uveljavljenimi upravnimi mejami, spreminjanje teh pa je vse prej kot enostaven ukrep. Vendar, dodatna vrednost tovrstnega prikaza je spoznanje, koliko se demografske lastnosti mest, opredeljene glede na gostoto poseljenosti, razlikujejo od demografskih lastnosti (mestnih) območij po statistični opredelitvi, ki temelji na različnih in neenotnih kriterijih.

Sedaj pa k vsebini in metodi. Avtor je za prikaz demografskih razmer uporabil razpoložljive statistične podatke s področja demografije, kar deloma že določa vsebinska področja analize. Za analiziranje podatkov je uporabil statistične metode, kot je χ^2 -test za verjetnost povezanosti med kazalniki ter φ -koeficient za izračunavanje stopnje povezanosti med kazalniki. Pri interpretaciji podatkov ni sledil v naprej postavljenim hipotezam, iz katerih bi lahko razbral določen proces ali razvil danes tako popularno »zgodbo«. Raje se je omejil na ubesedenje numeričnih podatkov, pri čemer je izpostavljaj povprečja, odklone od povprečnih vrednosti, prevladujoče ter posebno. Ob tem je dosledno navajal vrednosti za posamezna mesta, tako da si pozoren bralec lahko sproti ustvarja sliko o obravnavanem pojavu. Besedilo je dobro dokumentirano, ne le z numeričnimi podatki, ki so zbrani v preglednice, temveč tudi z grafikoni. Kljub temu je branje študije precej zahtevno, saj je za razumevanje zapisanega potrebno vsaj osnovno znanje statistike, v množici podatkov pa se lahko kaj hitro izgubimo. V kolikor se omejimo zgolj na en vsebinski sklop, iskane podatke najdemo zlahka in v obliki, ki je zelo informativna in uporabna. Sistematičnost zapisa in natančnost interpretacije gradiva je pomembna odlika knjige. Zadrego z obsežnostjo gradiva in množico numeričnih podatkov pa rešuje zajetno sklepno poglavje, v katerem so povzete najpomembnejše ugotovitve. Vsekakor uporaben del knjige!

Še nekaj besed o vsebini in spoznanjih raziskave: glavna ugotovitev je nekoliko presenetljiva – demografske lastnosti prebivalcev slovenskih mest niso tako drugačne od lastnosti prebivalcev podeželja! Avtor med sklepnimi mislimi izpostavlja: »... *Dihotomna delitev prebivalstva na mestno in nemestno je v današnjem času verjetno povsem nemogoča* ...« (stran 201). Seveda obstajajo razlike, ki pa se kažejo predvsem v podrobnostih, ne pa v splošnem. Nekatere razlike so objektivne narave; gostota poseljenosti je v mestih višja kot v naseljih na podeželju; nekatere razlike so pričakovane – delež prebivalcev z višjo in visoko izobrazbo je v mestih višji kot v drugih naseljih. Tudi etnična sestava prebivalcev je v mestih pestrejša kakor v nemestnih naseljih in cilj migrantov iz tujine so prvenstveno mesta, ne pa naselja na podeželju. Tudi višja rodnost in nižja smrtnost sta bolj značilni za nemestna naselja, kakor za mesta in za mesta je manj značilen tip družine staršev z otroki, kakor za nemestna naselja, pogostejše pa so enostarševske družine. Razmere glede ekonomskih kazalnikov – števila zaposlenih, brezposelnih in samozaposlenih, so v mestih zelo podobne kot v nemestnih naseljih, kar je prav tako presenetljiva ugotovitev. Iz raziskave izvemo še o razmerjih med mesti; kakšna je izobrazbena sestava prebivalcev posameznih mest in kako se ta odraža upošteva spol; mimogrede, v manjših mestih je več terciarno izobraženih žensk, kakor moških. Nanizanih je še veliko zanimivih ugotovitev, vendar, ker je pričujoče besedilo zgolj informacija o knjigi, ne pa njen povzetek, bodi tovrstnih navedb dovolj. Samo še ena: avtor je upošteval naslednje kazalnike: starostna in izobrazbena sestava, aktivnost, ženske po številu živorojenih otrok, tipi družin, državljanstvo, tipi priseljenec, rodnost, smrtnost ter selitve.

Vsebina knjige je združena v tri večja poglavja, z uvodom in povzetkom najpomembnejših ugotovitev pa še dve več. V uvodnem poglavju z naslovom *Mesta in »nemesta« v svetu in v Sloveniji*, nas avtor seznanj z vsebinskimi in metodološkimi problemi pri opredeljevanju mestnega prebivalstva ter opredeljevanju mest kot teritorialnih enot. Naslednje poglavje je osredje študije. V posameznih podpoglavjih so navedeni kazalniki, s katerimi so prikazane demografske lastnosti mestnega prebivalstva, prav tako so pojasnjene metode dela. Osrednji del tega dela besedila tvorita dve podpoglavji: *Značilnosti mestnega prebivalstva Slovenije po razredih gostote stanovanj na hišno številko* in *Značilnosti mestnega prebivalstva*

tva Slovenije po statistični opredelitvi mestnih območij. Posamezni kazalniki so sistematično obdelani v podpoglavjih. V zadnjem poglavju Sklepne ugotovitve, so povzeti ključni rezultati iz analitičnega dela. Kot rečeno, besedilo je bogato dokumentirano, saj obsega kar 21 preglednic in 54 slik (grafikonov). Besedilu je dodan še obsežen povzetek v angleškem jeziku, obsežen seznam literature ter imensko kazalo.

Brez dvoma referenčna študija iz področja demogeografije, vredna, da se seznanimo z vsebino!

Vladimir Drozg

Drago Perko, Rok Ciglič, Matjaž Geršič (uredniki):

Terasirane pokrajine

Ljubljana 2016: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 240 strani, ISBN 978-961-254-889-6

Monografija Terasirane pokrajine predstavlja rezultat triletnega raziskovalnega projekta, ki so ga izvajali sodelavci Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU v sodelovanju s Fakulteto za arhitekturo Univerze v Ljubljani, vodil pa ga je Drago Kladnik. Izid monografije obenem obeležuje sedemdesetletnico delovanja inštituta ter povzema in dopolnjuje temeljna spoznanja s področja terasiranih pokrajin.

Terasirane pokrajine predstavljajo pomemben del kulturne pokrajine, kjer prevladujejo kmetijske terase in so razširjene po vsem svetu. Teraso so tradicionalno namenjene pridelavi hrane v samooskrbnem kmetijstvu, nastale pa so z ročno ali strojno obdelavo pobočij. Človek je pobočja preoblikoval že vse od neolitika dalje, z namenom »... da bi pridobil kmetijsko zemljišče, olajšal in intenziviral kmetovanje, zmanjšal erozijo prsti, povečal in zadržal talno vlažnost ter v pokrajinah z namakalnim poljedelstvom omogočil gravitacijsko namakanje ...«. V pokrajini razlikujemo dva temeljna tipa kmetijskih teras in sicer stopničaste suhe terase, ki potekajo vzdolž plastnic ter namakalne terase z zravnanimi terasnimi ploskvami in privzdignjenimi brežinami. Teraso, ki so nastale na strmih pobočjih imajo praviloma ožje terasne ploskve. Razlikujejo se tudi glede na čas nastanka, naravne razmere, obliko, namen, zemljiško rabo, intenzivnost rabe, lastništvo in dostopnost. Njihova razširjenost pa ima tudi estetsko vrednost za pokrajino. Terasirane pokrajine se namreč uvrščajo med turistično privlačna območja pri čemer prevladujejo namakalne terase namenjene gojenju riža. Raba teras se zaradi družbenih in ekonomskih razlogov v zadnjem obdobju opušta, zato se zaraščajo in propadajo, ogrožajo pa jih usadi in zemeljski plazovi. V novem tisočletju je bilo temu tipu pokrajine posvečenih več raziskav, ustanovljeno pa je bilo tudi Mednarodno združenje terasiranih pokrajin in sprejeta Honghejska deklaracija o varovanju in razvoju terasiranih pokrajin. Izjemno vrednost in potrebo po varovanju prepozna tudi UNESCO.

Monografija se v svoji zasnovi posveča predvsem razprostranjenosti teras na različnih območjih. V prvem delu se bralec seznanja s terasiranimi pokrajinami po svetu ter njihovo rabo glede na družbeni razvoj in prevladujočo rabo kulturnih rastlin na teh območjih. V Evropi so terasirane pokrajine pogosto predvsem na območju Sredozemlja in Alp, predstavljena pa so tudi območja zahodne, srednje in vzhodne Evrope. Osrednji del monografije je posvečen terasiranim pokrajinam v Sloveniji, kjer je bil opravljen tudi večji del raziskav. Analize so zajemale kartiranje terasiranih območij, obdelavo podatkov s pomočjo geografskih informacijskih sistemov, analizirane so bile morfološke lastnosti obravnavanih območij, raba tal ter starejši zemljevidi izbranih območij. Sklop posvečen slovenskim terasiranim pokrajinam se prične s pregledom njihove pojavnosti, pri čemer uporabnik izve, da je s terasami preoblikovanega 1,71 % slovenskega ozemlja. Največji delež jih je v sredozemskih pokrajinah in sicer 8,96 %, največ v meze-regiji Goriška brda (26,0 %). Največ teras v Sloveniji se pojavlja na nadmorskih višinah med 200 in 300 m, na flišnih podlagi, zmerno nagnjenih pobočjih (naklon med 15,1 in 30,0 %), z južno ekpozicijo, največji delež pa jih je namenjen travnikom in pašnikom. V posameznih sklopih so na začetku predstavljene osnovne značilnosti pokrajine, nato pa deleži in razprostranjenost terasiranih pokrajin v meze-regijah. Podrobneje so bili preučeni vzorčni primeri terasiranih pokrajin iz različnih pokrajin in sicer v okolici naselij Krkavče, Merče, Dečja vas, Velika Slevica, Rut, Smoleva, Rudine in Jeruzalem. Z uporabo Lidarskih podatkov so bile izdelane natančne metrične analize, obenem pa so bile s primerjavo družbenih in naravnih dejavnikov ter zgodovinskega razvoja opredeljene vse značilnosti terasiranih pokrajin, ki v slovenskem prostoru še posebej izstopajo.

Bralec se v sklepnem delu spozna še z naravnimi nekmetijskimi terasami ter antropogenimi nekmetijskimi terasami in terasiranimi objekti. Dojemanje slednjih je lahko pogosto subjektivno, zato je v prihodnosti treba nameniti več pozornosti razmejitvi teras kot funkcijskih kmetijskih zemljišč in terasastimi oblikami, ki se pojavljajo v pokrajini.

Monografija že na prvi pogled opozori nase z drugačnim formatom, notranjost pa poleg opisov v posameznih poglavjih krasi izjemno pestro slikovno gradivo tako priznanih fotografskih ustvarjalcev kot najboljših spletnih fotografij ter tudi pokrajinskih fotografij, ki so jih ustvarili avtorji pri terenskih raziskavah. Posebno perspektivo podajo letalske fotografije Matevža Lenarčiča in tematski zemljevidi, ki dopolnjujejo strokovno besedilo. V kolikor terasirane pokrajine predstavljajo tisočletja človekovih prizadevanj, da bi si zagotovil čim boljša obdelovalna zemljišča, je pričujoča monografija ena izmed mnogih sadov kolektivnega dela inštituta, ki je zrastle na sončni strani »sedemdesete obdelovalne terase«.

Jure Tičar

Katarina Polajnar Horvat:

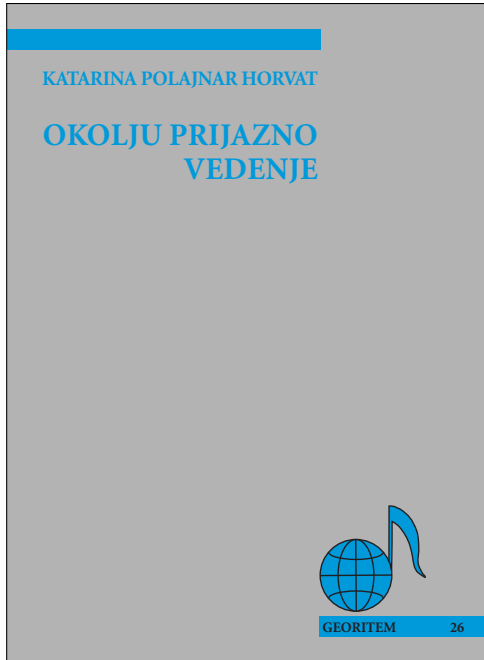
Okolju prijazno vedenje

Georitem 26

Ljubljana 2015: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 132 strani, ISBN 978-961-254-814-8

»Nobenega smisla nima, da po svojih najboljših močeh skrbim za okolje, če tega ne počnejo tudi drugi.« Gotovo ste se tudi vi – četudi nadpovprečno okoljsko ozaveščeni bralci – že kdaj ujeli v zanko kolektivne okoljske apatije. Kako to preprečiti in doseči, da se bo človek do svojega okolja obnašal bolj odgovorno in prijazno?

Odgovore na to vprašanje ponuja monografija z naslovom *Okolju prijazno vedenje* avtorice Katarine Polajnar Horvat, deset tisoče doktorandke Univerze v Ljubljani (!) in znanstvene sodelavke na Geografskem inštitutu Antona Melika ZRC SAZU. Monografija je nastala na podlagi avtoričine doktorske disertacije in v šestih vsebinskih poglavjih na 132 straneh obravnava vlogo socialnih dejavnikov

pri razvoju okoljske ozaveščenosti ter spreminjanju okoljskega vedênja. S tem se loteva izredno aktualne in pereče problematike človekovega odnosa do okolja. Človek ga namreč s svojim materialno zahtevnim načinom življenja čedalje bolj temeljito preoblikuje in degradira.

Delo izhaja iz podmene, da so ključni dejavniki pri obremenjevanju okolja človekova miselnost, ozaveščenost in njegovo vedenje. Avtorica je oblikovala lasten raziskovalni model okolju prijaznega vedenja, ki temelji na Ajzenovi teoriji načrtovanega vedenja in Sternovi teoriji vrednot, prepričanj in norm. Soočila je različne dejavnike okoljskega vedenja in jih analizirala s kombinacijo osebnega in spletnega anketiranja med prebivalci Ljubljane. Ob tem je z izbranimi metodami socialnega vplivanja (nagrajevanjem, informiranjem, opomniki in pisno zavezo) skušala spremeniti okoljsko vedenje anketirancev. Vsekakor zelo plemenit cilj!

Ugotovitve so zanimive in odpirajo številne iztočnice za nadaljnje raziskovanje. Raziskava je ponovno potrdila dejstvo, da ljudje na deklarativni ravni izražamo visoko stopnjo okoljske ozaveščenosti, dejansko pa se do okolja vedemo precej manj prijazno. Raziskava je nadalje razkrila, da ljudje glede okoljskega vedenja še zdaleč niso homogena celota, ampak se med seboj pomembno razlikujemo (ločimo lahko med »aktivnimi«, »varčnimi«, »deklarativnimi«, »nedejavnimi« in »brezbrižnimi« – spodbudno je, da je slednjih najmanj). Pomembne razlike so se pokazale tudi v udejanjanju posameznih vrst okolju prijaznih vedenj; prebivalci Ljubljane so najbolj brezbrizni pri ravnanju z vodo, precej bolj pa so pripravljene ločeno zbirati odpadke. Pomembna in razveseljiva je ugotovitev, da so se metode socialnega vplivanja izkazale kot uspešne, kar še posebej velja za usmerjeno informiranje in izobraževanje. Udeleženci v raziskavi, izpostavljeni tem vplivom, so namreč v veliki meri pozitivno spremenili svoje obnašanje in odnos do varovanja okolja.

Delo odlikujejo celovit pristop ter široko in poglobljeno poznavanje obravnavane problematike. Monografija je pregledno urejena, berljiva in razumljiva tudi strokovno manj podkovanim bralcem. Knjigi daje posebno dodano vrednost in močno sporočilnost trideset privlačnih, nazornih in duhovitih ilustracij Marjana Pečarja, kjer je človek upodobljen kot ovca. Izbira živali je logična in slikovito ponazarja

človekov odnos do okolja; številne raziskave namreč ugotavljajo, da se ljudje obnašamo nekritično, pri svojih stališčih in dejanjih sledimo množici, pomena lastnih dejanj pa se običajno sploh ne zavedamo. Na srečo to ni nujno slabo; ko posameznik spozna, da drugi o določeni stvari mislijo drugače kot on sam, običajno vsaj malo spremeni svoje stališče – tudi glede varovanja okolja. S socialnim vplivanjem se tako širijo pozitivni zgledi ter krepki kolektivna okoljska ozaveščenost.

Strinjam se s piscem predgovora, psihologom Markom Poličem, da je prispevek knjige tako teoretski kot praktičen: na eni strani izboljšuje razumevanje okoljske ozaveščenosti in vedenja ter dejavnikov, ki nanju vplivajo, na drugi strani pa prinaša napotke za konkretna ravnanja, ki ohranjajo zdravo in kakovostno življenjsko okolje. Avtorica je svojo nalogo nedvomno opravila, zdaj pa je na potezi država, da ta pristop uporabi širše in metode socialnega vplivanja uvede v izobraževalni sistem.

Knjiga je brezplačno dostopna na spletnem naslovu: http://zalozba.zrc-sazu.si/sites/default/files/georitem_26-screen1.pdf.

Jernej Tiran

Nina Rman, Matevž Novak (urednika):

70 geoloških zanimivosti Slovenije

Ljubljana 2016: Geološki zavod Slovenije, 204 strani, ISBN 978-961-6498-46-3

Poljudne geološke publikacije, ki bi nadebudne ljubitelje naravoslovja spodbujale k odkrivanju in spoznavanju kamnin, mineralov in fosilov, so pri nas razmeroma redke. Nekoliko starejši geografi se še spomnimo prirodnih knjižic Geološki izleti po Sloveniji in Geološki izleti po ljubljanski okolici, ki so pred več kot pol stoletja izšle pri Mladinski knjigi v okviru zbirke Mladi geolog. Pri obeh je imel ključno vlogo Anton Ramovš, ki je dolga leta geološko vzgajal tudi generacije študentov na Oddelku za geografijo

Ljubljanske Filozofske fakultete. Po dolgotrajnem zatišju je veliko obetala priprava Slovenske geološke transverzale, ki je zaenkrat speljana in označena od Jezerskega do Petrovega Brda. Njen pobudnik, Stan-ko Buser, je pripravil geološki vodnik za odsek od Jezerskega prek Tržiča do Jesenic, po njegovi smrti pa je zamisel o geološki poti, ki bi povezovala največje geološke zanimivosti slovenskega ozemlja, po-stopoma zamrla. Sledila so leta ponovnega premora, ki so ga le tu in tam prijetno prekinile izdaje krajevnih geoloških vodnikov, kakršna sta na primer Vodnik po geološki učni poti v Kozjanskem parku Bogoljuba Aničiča in Jerneja Pavšiča ter knjižica Geološka zgradba in geološke zanimivosti Bohorja Bogoljuba Aničiča. Novo zatišje je trajalo vse do letošnje pomladi, ko je po res dolgem času izšel nov vodnik po geoloških zanimivostih celotne Slovenije. Knjigo sta uredila geologa Nina Rman in Matevž Novak, s po-sameznimi opisi pa je sodelovalo kar 25 različnih avtorjev iz različnih geoloških inštitucij, največ iz Geološkega zavoda Slovenije, Oddelka za geologijo Naravoslovnotehniške fakultete, Prirodoslovnega muzeja Slovenije in Zavoda Republike Slovenije za varstvo narave.

Ker so s knjigo obeležili tudi sedemdeseto obletnico delovanja Geološkega zavoda Slovenije, so se odločili za predstavitev sedemdesetih geoloških zanimivosti, ki jih lahko opazujemo v naravi, tem pa so dodali še opise šestih posebej pomembnih zanimivosti, ki so shranjene v muzejskih ali sorodnih zbirkah: karbonske rastline z Ljubljanskega gradu, fosile Dovžanove soteske, morske konjičke iz Tunjiškega gričevja, triasne fosile vretenčarjev iz Kamniško-Savinjskih Alp, kristale dravita iz okolice Dobrove pri Dravogradu ter meteorit Jesenice, ki je spomladi 2009 padel na Mežakljo.

Vsebinsko lahko knjigo razdelimo na tri dele: uvodni, opisni in sklepní del. Na uvodnih straneh nas urednika poučita o izboru znamenitosti in ustrezni uporabi vodnika. Geologinji in naravovarstveni-ci Mojca Bedjanič in Martina Stupar nas seznanita z geobontonom, Matevž Novak pa nas na kratko popelje skozi geološko preteklost slovenskega ozemlja. Da bi bile izbrane geološke zanimivosti kar naj-bolj enakomerno razporejene po celotni Sloveniji, sta jih urednika izbirala in razporedila po statističnih regijah Slovenije. Zaradi različne geološke pestrosti slovenskega ozemlja pa se število izbranih zani-mivosti od regije do regije vseeno precej razlikuje. Iz Zasavske regije so na primer predstavljeni samo miocenski fosili iz kamnoloma Lipovica nad Brišami, največ, kar šestnajst zanimivosti, pa je zbranih v Goriški regiji. Vsaka geološka zanimivost je predstavljena na dveh straneh, od katerih je ena name-njena predvsem besedilu, druga pa fotografijam. Besedilna stran obsega ime in opis geološke zanimivosti ter podatke o dostopu in zavarovanosti. Lega je označena na izseku zemljevida v merilu 1 : 50.000, za vse uporabnike GPS sprejemnikov pa so na voljo tudi koordinate v Gauss-Krügerjevem in geografskem zapisu. Imetniki pametnih telefonov lahko s kodo QR ob posamezni točki dostopajo do spletnega zem-ljevida. Slikovna stran je sestavljena iz dveh ali treh barvnih fotografij, z različnimi simboli pa je opredeljena vrsta geološke naravne vrednote. Možnosti so naslednje: kamnina, mineral, fosil, sediment, tektonski pojav, podzemna voda ali plin, oblika površja, kraški pojav, posebna oblika v kamnini, mineralna su-rovina, geološka naravna nesreča, živilo z geološkim poreklom in svetovna posebnost. Sklepni del knjige sestavljata obsežen seznam muzejev in zbirk z geološkimi vsebinami ter seznam literature za vse, ki bi radi svoje geološko znanje dodatno poglobili.

Knjiga o geoloških zanimivostih Slovenije je prijetna in dolgo pričakovana novost med sodobno geološko literaturo. Opisi ohranjajo ustrezno ravnotežje med strokovnostjo in poljudnostjo ter so pri-merne dolžine. Ob pripravi knjige sta s svojimi fotografijami sodelovala tudi dva geografa. Bojan Erhartič je prispeval fotografijo cvetočega Ljubljanskega barja, Matija Zorn pa fotografiji drobirskega toka v Logu pod Mangartom. Če novo knjigo primerjamo s knjigama o geoloških izletih po Sloveniji in po ljub-ljanski okolici iz začetka tega zapisa, je morda najbolj opazna sprememba izrazita širitev obsega sedanjega geološkega proučevanja. Če sta se starejši knjigi osredotočali predvsem na opise kamnin, mineralov, fosilov in geološke zgradbe, so v novi knjigi našli svoj prostor tudi izviri, mineralne vode, mofete, spod-moli, jame, kraška polja ter rečne, kraške in ledeniške doline. Celo kraški teran in refošk ne manjkata.

Pohvaliti velja izbor geoloških zanimivosti. Prepričan sem, da sta urednika v skrbi za naravno dediščino namerno izpustila kakšno zanimivost v strahu, da bi ji prevelik obisk utegnil škoditi. Znan je primer geološke učne poti na Govce zahodno od Laškega, ki jo je pred dvema desetletjema uredil geolog Tomaž

Majcen. Pot so kasneje namenoma zanemarili, saj so neosveščeni obiskovalci v svoji pretirani vnemi povsem opustošili nekatera najbolj zanimiva najdišča fosilov ob poti. Pohvalno je tudi, da na spletnih straneh Geološkega zavoda Slovenije (<http://www.geo-zs.si/index.php/component/content/article?id=176>) zbirajo popravke sicer redkih vsebinskih napak, ki jih bodo upoštevali ob naslednji izdaji in da je ob koncu poletja izšla tudi angleška različica geološkega turističnega vodnika z naslovom *70 Geological Wonders of Slovenia*.

Geografi in drugi ljubitelji naravoslovja, knjiga o sedemdesetih geoloških zanimivostih Slovenije je že nekaj mesecev na policah knjigarn in knjižnic, opisane točke od strunjanskega flišnega klifa do filitoidnega skrilavca na Sotini pa čakajo na vaš obisk.

Mauro Hrvatin

Rok Ciglič, Blaž Komac:

The Central-European Urban Heat Island Atlas

Ljubljana 2015: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, ISBN 978-961-254-860-5 (elektronski vir)

Med številnimi projekti, v katere je bil v minulih letih vpet Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, je bil tudi projekt UHI – Razvoj in uporaba ublažitvenih ter prilagoditvenih strategij in ukrepov za lajšanje globalnega vpliva mestnih toplotnih otokov (*Development and application of mitigation and adaptation strategies and measures for counteracting the global Urban Heat Islands phenomenon*), ki ga je financirala Evropska unija (*European Regional Development Fund*). V njem so se ukvarjali s problematiko mestnih toplotnih otokov (angleško *urban heat island* oziroma UHI). Projekt UHI, ki je potekal med letoma 2011 in 2014, je bil namenjen razvoju ublažitev in preprečevanju tveganj v povezavi s pojavom mestnega toplotnega otoka ter pripravi ustreznih strategij upravljanja mestnih skupnosti.

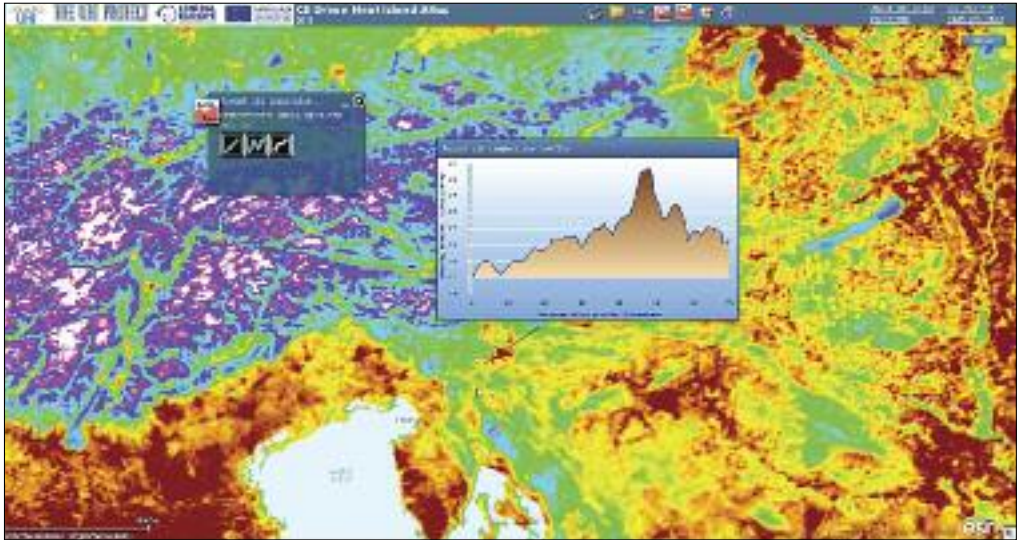
Mestni toplotni otok je mikroklimatski pojav mestnih območij, ki vključuje povečanje temperature v mestih v primerjavi z okoliškimi primestnimi in podeželskimi območji. Med vzroki zanj so predvsem večja pozidanosti površin, višinska razgibanost in vrsta pozidave, manjši delež zelenih površin in slabša prevetrenosti nekaterih delov mesta.

V projekt vključenih 17 partnerjev iz Avstrije, Italije, Češke, Madžarske, Nemčije, Poljske in Slovenije (poleg geografskega inštituta še Mestna občina Ljubljana) je poskušalo spodbuditi čezmejno razpravo med oblikovalci politik, lokalne uprave in strokovnjaki k razvoju politik ter ukrepov za preprečevanje, prilagajanje in ublažitev naravnih in družbenih tveganj zaradi pojava mestnega toplotnega otoka. V okviru projekta so obravnavali družbena tveganja v povezavi z mestnim toplotnim otokom in povezave z globalnimi podnebnimi spremembami, vzpostavili stalne nadnacionalne mreže za spremljanje pojava in njegov razvoj ter pripravili primerne strategije za ublažitev in prilagoditev na pojav mestnega toplotnega otoka. Izboljšali pa so tudi sedanje načrtovanje rabe prostora ter razvili orodja za civilne sisteme za upravljanje prostora v skladu s strategijami za ublažitev posledic mestnega toplotnega otoka oziroma prilagajanja družbe spreminjajočim se naravnim razmeram.

Prav *The Central-European Urban Heat Island Atlas* (krajše UHI atlas), ki sta ga v okviru enega od delovnih sklopov projekta pripravila Rok Ciglič in Blaž Komac z Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU je eno od tovrstnih orodij. Atlas je spletno orodje za predstavitev različnih dejavnikov, ki vplivajo na pojav mestnega toplotnega otoka. Prek atlasa, ki ga sestavljajo različni sloji, organizirani v kompleksen geografski informacijski sistem, lahko spoznamo številne dejavnike, ki vplivajo na pojav mestnih toplotnih otokov na izbranem območju Srednje Evrope, ki vključuje, z izjemo Italije, tudi večino površja prej naštetih držav; Slovenijo pa v celoti. Atlas sestavljajo podatkovni sloji kot so nadmorska višina, normaliziran vegetacijski indeks, temperature površja in zraka za značilna obdobja, zemljevid pokrovnosti tal in rabe zemljišč, nočni posnetki ter zemljevidi s podatki, ki so jih za enajst mest v Srednji Evropi posredovali projektni partnerji. Eden od namenov atlasa je tudi omejitvev naraščanja temperature v mestih, saj je poznavanje značilnosti območij temelj za prilagoditev ustreznih kratkoročnih in dolgoročnih ukrepov za zmanjševanje učinkov, preprečevanje tveganj in ustrezno upravljanje.

Spletni pregledovalnik so pripravili v GIS okolju s programi *ArcGIS Desktop*, *ArcGIS Server* in *ArcGIS Viewer for Flex*. Uporabniku prijazen vmesnik nam omogoča izbiro raznovrstnih podatkovnih slojev, izdelavo različnih prerezov (na primer temperaturnega preko Srednje Evrope), s povečevanjem merila, pa je na voljo tudi dostop do nekaterih podrobnejših podatkov, ki so jih pripravili za svoja območja posamezni projektni partnerji.

Podatke o nadmorski višini so povzeli po digitalnemu modelu višin SRTM (*Shuttle Radar Topographic Mission*), ki ga je pripravila ameriška vesoljska agencija NASA (*National Aeronautics and Space Administration*). Model omogoča preračun izbranih reliefnih kazalcev (naklon, orientacija, ukrivljenost površja) in ima na območju Srednje Evrope ločljivost 60×90 m. Pomemben dejavnik je tudi rastje, ki je predstavljeno z indeksom NDVI (*Normalized Difference Vegetation Index*). Posamezne primere indeksov za pomlad, poletje in jesen so izračunali s pomočjo 16-dnevni povprečij, uporabili pa so posnetke, ki so dostopni prek ameriškega geološkega urada USGS (*US Geological Survey*) in vesoljske agencije NASA. Temperatura zraka je v neposredni povezavi s temperaturo površja, saj se ozračje segreva z dolgovalovnim sevanjem, ki ga oddaja površje. Prav zato je v UHI atlasu predstavljenih več primerov temperature površja, ki temeljijo na sezonskih 8-dnevni povprečjih posnetkov senzorja MODIS (*Moderate Resolution Imaging Spectroradiometer*). Podatki ameriškega geološkega urada USGS in vesoljske agencije NASA kažejo na očitno razliko med temperaturo mestnih in podeželskih območij. Naslednji sloj ponazarja temperature zraka dva metra nad tlemi v različnih letnih časih, na temelju satelitskih posnetkov senzorja MODIS. Preračunavanje sta izvedla sodelavca Inštituta za antropološke in prostorske študije ZRC SAZU Klemen Zakšek in Krištof Oštir. Za mikroklimo sta še posebej pomembna pokrovnost in raba tal. Snovalci atlasa so si zato pomagali s podatki Evropske okoljske agencije (EEA – *European Environmental Agency*) *Corine Land Cover* iz leta 2006 ter s podatki spletne strani *Urban Atlas*. Slednji

Slika 1: Izsek iz UHI atlasa.

MILHA PAVSEK

Slika 2: Eden od ukrepov za blaženje učinkov UHI v Ljubljani je bila tudi postavitve tako imenovanih žepnih parkov (na sliki na Igriški ulici) na izbranih parkirnih mestih v središču mesta.

kaže vektorske podatke za rabo tal za več kot 300 evropskih mest z več kot 100.000 prebivalci v merilu 1 : 10.000, v okviru UHI atlasa pa so avtorji z njimi predstavili natančnejše zemljevide rabe tal za Freiburg, Karlsruhe, Modena, Bologna, Stuttgart, Prago, Budimpešto, Ljubljano, Benetke, Dunaj in Varšavo. Podobo navedenih mest so dopolnili še z nočnimi satelitskim posnetki, na katerih je še bolj vidna intenziteta človekovih dejavnosti, kot so na primer industrijska območja, naftovodi in avtoceste. V ta namen so uporabili posnetke senzorja VIIRS (*Visible Infrared Imaging Radiometer Suite Sensor*) iz leta 2012 z ločljivostjo 750 metrov, ki je dosegljiv pri ameriški vesoljski agenciji NASA.

Posebno poglavje UHI atlasa je namenjeno vsebinam, ki so jih prispevali posamezni projektni partnerji. Podatki tako kažejo različne vidike pojava mestnih toplotnih otokov kot tudi dejavnike, ki vplivajo na njihovo pojavnost. Podatkovne nize so posodobili ob izteku projekta. Na prostorskih zemljevidih Modene in Bologne so predstavljene meteorološke postaje, spremljanje kakovosti zraka ter stavbe na območju obeh mest. Za Stuttgart je na voljo zemljevid fiziološkega ekvivalenta temperature (PET), ki je univerzalen kazalnik za opredeljevanje stopnje toplotnega ugodja in toplotne obremenitve. Za predstavitev Varšave je z več tematskimi zemljevidi poskrbel tamkajšnji Inštitut za geografijo in organizacijo prostora, med drugimi z lokacijami merilnih točk v mestu, indeksom UHI, splošnim termalnim podnebnim indeksom (tudi za nekatere zdraviliške kraje) in z zemljevidom globalnega sončnega sevanja na površju za območje Mazovskega nižavja. Na voljo so tudi zemljevidi drugih dejavnikov mestnega toplotnega otoka, kot so sončno sevanje, temperature zraka, hitrost vetra in indeks subjektivne temperature. Za tovrstne podatke so poskrbeli tudi partnerji iz Prage in Budimpešte, pri čemer so za prvega na voljo tudi podatki za praška okoliška območja. Tudi za ti dve mesti najdemo lokacije meteoroloških postaj in povezave do njihovih klimogramov. Pri Budimpešti so na voljo še različni zemljevidi globalnega sevanja, temperatur in padavin.

Morda boste za brskanje po uporabnih podatkih sprva porabili nekaj več časa (pogrešamo tudi več podatkov visoke ločljivosti za Ljubljano in okolico), a ko boste osvojili logiko spletne predstavitve UHI vsebin, boste lahko našli marsikaj uporabnega, vse do legende posameznega zemljevida, ki je na hierarhični lestvici posameznih menijev na zadnjem oziroma najnižjem mest. Pri slabši (počasnejši) internetni povezavi je treba pri nalaganju nekaterih slojev zemljevidov z veliko ločljivostjo nekoliko počakati, kar pa seveda ne zmanjšuje uporabnosti in primerljivosti končnih prikazov. Ne pozabite razširiti okna z legendo do velikosti, ki omogoča vpogled v celotno ime sloja (če prekriva preveč vsebine ga lahko enostavno izklopite s klikom na »x« zgoraj desno). Na zgornjem robu ekrana so še druge uporabne funkcije (velikost prikaza na levi in kontrolnik/gumb »more« na desni strani – z njim nastavite prosojnost posameznih slojev, kolofon ter podatki o UHI atlasu, projektu in drugo). S klikom na levo miškino tipko se izpiše tudi kategorija posameznega sloja oziroma legenda za točko, na katero kliknete.

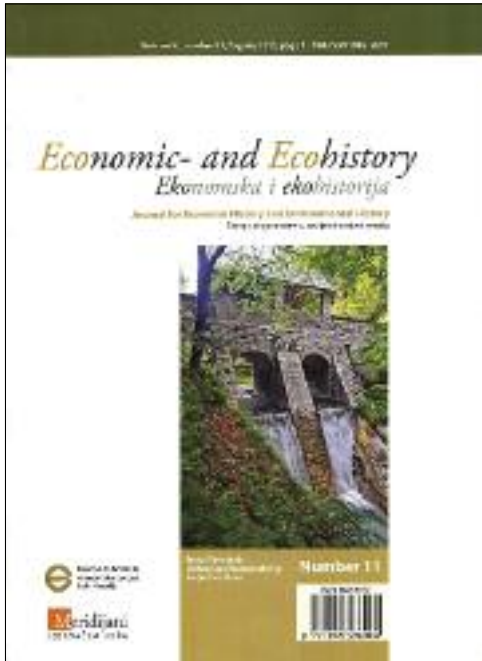
Po izteku projekta so UHI atlas uvrstili med zbirke Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU, kjer je še vedno namenjen najširšemu krogu zainteresiranih uporabnikov. Ne dvomimo, da je in bo med njimi tudi veliko geografov in drugih, ki se pri svojem delu srečujejo s posledicami mestnih toplotnih otokov ali pa se bodo srečali z njimi prav kmalu, saj je tudi ta kazalec le eden od številnih, ki potrjujejo posledice podnebnih sprememb. Želja snovalcev in avtorjev atlasa pa je seveda njihova nadgradnja s pozodobitvijo podatkov in dodajanjem novejših vsebin, ki jih omogočajo čedalje bolj raznovrstne naprave in instrumenti za merjenje dejavnikov, ki vplivajo na pojav mestnih toplotnih otokov.

UHI atlas je dostopen na spletna strani: <http://zalozba.zrc-sazu.si/p/1352> oziroma <http://gismo.zrc-sazu.si/flexviewers/UHIAtlas/>, koristne informacije o projektu, v okviru katerega je nastal, pa dobite na spletnem naslovu: <http://www.eu-uhi.eu/>.

Miha Pavšek

Ekonomska i ekohistorija/Economic- and Ecohistory 11

Zagreb, Samobor 2015: Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju, Meridijani, 184 strani, ISSN 1845-5867 (tiskana različica), ISSN 1849-0190 (elektronski vir)

Hrvaška revija *Ekonomska i ekohistorija* (Ekonomska in okoljska zgodovina) je prvič izšla leta 2005. Izdajatelj revije je *Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju* (Društvo za hrvaško ekonomsko in okoljsko zgodovino) s sedežem v Zagrebu, založnik pa založniška hiša *Meridijani* iz Samoborja. Pri predhodnih številkah sta bila kot soizdajatelja navedena še *Sekcija za gospodarsku povijest Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti* (Sekcija za gospodarsko zgodovino Hrvaškega nacionalnega odbora za zgodovinske znanosti) iz Zagreba ter mednarodni projekt *Triplex Confinium – Hrvatska višegraničja u euromediterranskom kontekstu* (Trojna meja – Hrvaški večmejni prostor v evrosredozemskem kontekstu) Zavoda za hrvaško zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Zagrebu. Glavni urednik revije je Hrvoje Petrić z Oddelka za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Zagrebu, uredništvo pa sestavljajo še akademik Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moačanin, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić in Ivica Šute. Vseh enajst letnikov revije (letno izide ena številka) je prosto dostopnih na spletni strani: <http://hrcak.srce.hr/ekonomska-i-ekohistorija>. Članki v reviji so pretežno v hrvaškem jeziku, najdemo pa tudi prispevke v angleškem in slovenskem jeziku. Revija je, kot so zapisali v uvodniku prve številke, namenjena interdisciplinarnim temam povezanim z okoljsko zgodovino (to je prepletanje človeka in narave skozi zgodovino) in gospodarsko zgodovino, torej temam, ki niso izključno domena zgodovinarjev.

Posamezni letniki prinašajo tudi nekatere zaokrožene teme. Drugi letnik je bil (deloma) posvečen boleznim, gospodarstvu in okolju, tretji rekam, četrti gozdovom, peti lovu, šesti goram, sedmi reki Dravi, osmi zaščiti vodotokov, deveti reki Muri in deseti razvoju okoljske misli.

Tudi enajsti letnik (številka) revije je tematski s podnaslovom *History and Sustainability/Povijest i održivost* (Zgodovina in trajnost) ter prinaša deset prispevkov. Posebnost tokratne številke je, da je

izšla v celoti v angleškem jeziku, da je v celoti tematska, ter da jo je souredil ameriški zgodovinar Paul Hirt iz Globalnega trajnostnega inštituta Arizonske državne univerze (*Global Institute of Sustainability, Arizona State University*).

V uvodniku urednika pojasnita, da je temeljni namen tokratne številke bralcem prikazati, da sodobne znanstvene razprave trajnost pogosto označujejo preveč ozko, kot del sodobnosti ali bližnje prihodnosti in jo premalo povezujejo tudi s preteklostjo. Osrednja tema razprav je medsebojni vpliv gospodarstva, okolja ter družbe v zgodovinskem kontekstu. Šele takšne razprave o trajnosti zadostijo širšemu konceptu, ki ga mnogi odločevalci prepogosto zanemarjajo.

Prvi članek z naslovom *The historiography of sustainability: an emergent subfield* (Zgodovinopisje trajnosti: novo nastajajoče podpodročje), ki ga je pripravil Kanadčan Jeremy L. Caradonna, je bolj preglednega značaja. V njem avtor predstavi pregled literature, povezane z zgodovino trajnostnega razvoja, nastale v zadnjih dveh desetletjih. Ugotavlja, da prevladujeta dva koncepta: prvi se osredinja na intelektualni in kulturni izvor, drugi pa na netrajnost preteklih, propadlih družb. Razprava ponuja tudi nekatere predloge za nadaljnji razvoj tovrstnega zgodovinopisja.

Sledi članek južnoafriškega avtorja J. A. du Pisanija *Sustaining sustainable development: the shifting moral base of the concept, 1972–2002* (Ohranjanje trajnostnega razvoja: sprememba temeljnega moralnega koncepta v obdobju 1972–2002) v katerem je predstavljeno več faz obstoječe paradigme trajnostnega razvoja. V začetku sedemdesetih let prejšnjega stoletja je imelo načelo ničelne rasti visoko podporo, do konca osemdesetih pa so v Organizaciji združenih narodov prišli do spoznanja, da je treba pri trajnostnem razvoju spodbujati ravnovesje med okoljskimi, ekonomskimi in družbenimi zahtevami. Devetdeseta so prinesla spremembe v pogledu na trajnostni razvoj. Države v razvoju so poudarjale, da je pravilen pristop zmanjševanje bogatenja in ne le zmanjševanje revščine. Takšna radikalna sprememba pa bo mogoča šele, ko bo prišlo do prerazporeditve bogastva na globalni ravni.

Članek Terese Sabol Spezio *Teaching sustainability using a focused multidisciplinary approach* (Poučevanje trajnostnega razvoja z uporabo usmerjenega večpredmetnega pristopa) izpostavlja izzive pri poučevanju o trajnostnem razvoju, kjer je bil prvotni koncept, oblikovan v Organizaciji združenih narodov, pozneje spremenjen. Nov koncept temelji na trojnem ravnovesju, in sicer med upravljanjem z okoljem, gospodarsko rastjo in družbeno odgovornostjo. Popularnost trajnostnega razvoja in njegova vpetost v različne znanstvene panoge je avtorje učnih načrtov prisilila k oblikovanju večpredmetnega študijskega programa, pomembnega za različna znanstvena področja. Avtorji učnih načrtov za Univerzo v Houstonu in Colby College, so ugotovili, da je največji izziv najti način, kako slušateljem uspešno predstaviti kompleksnost trajnostnega razvoja. To so rešili z usmerjenim učenjem kompleksnosti narave in večpredmetnosti trajnostnega razvoja. Študentje se naučijo, kako znanja in spretnosti uspešno uporabiti pri drugih predmetih, ki se prav tako ukvarjajo s sorodno tematiko.

Četrty članek z naslovom *How winter tourism transformed agrarian livelihoods in an alpine village. The case of Damüls in Vorarlberg/Austria* (Kako je zimskošportni turizem vplival na obstoj kmetijstva v alpski vasi: primer naselja Damüls na Predarlškem v Avstriji) sta pripravila Robert Gross in Verena Winiwarter. V članku je prikazan vpliv razvoja turizma na tipično alpsko pokrajino v zadnjih 200 letih. V predindustrijski dobi so domačini živeli skladno z razpoložljivostjo omejenih naravnih virov. V času industrializacije so mnoge alpske vasi izgubile stalne naseljence, so pa tedaj postale zanimive za turiste. 19. stoletje je prineslo razvoj turizma, saj je alpska pokrajina predstavljala estetsko dovršeno podobo pokrajine, ki nudi oddih. Do leta 1950 je bil razvoj turizma počasen, saj so bili predvsem viri energije zelo omejeni. Po tem obdobju se je začel razvijati masovni turizem – gradili so žičniške naprave, hotele, širili cestno infrastrukturo, pozneje gradili tudi infrastrukturo za zasněževanje. Pokrajina, ki je v preteklosti omogočala preživetje s skromnimi viški hrane, v sodobnosti za zadovoljevanje turistov porablja ogromne količine energije. Za trajnostno prihodnost bo zato treba najti nov način upravljanja z alpskimi pokrajinami, ki bo temeljil na spremembah v mobilnosti ljudi, nizki porabi energije, zmanjšanju onesnaževanja in prenehanju uničevanja naravnih habitotov.

Sledi članek z naslovom *Marginal islands and sustainability: 2000 years of human settlement in eastern Micronesia* (Odročni otoki in trajnost: 2000 naselitve v zahodni Mikroneziji), ki je delo Franka Thomasa. Avtor opisuje nizke koralne otoke in grebene Kiribatija in Maršalovih otokov, kjer so slabe prsti, redki viri pitne vode, morske poplave, v zadnjem obdobju pa tudi dvigovanje morske gladine zaradi globalnega segrevanja. Na teh otokih kljub temu človek vztraja že prek 2000 let. Trajnost v tem obdobju je gotovo posledica redke naselitve, preprostih tehnologij in optimalnega izkoriščenja omejenih naravnih virov.

Šesti je članek z naslovom *History and environmental crisis* (Zgodovina in okoljske krize) avtorice Alice Bulard, ki nas seznanja z dejstvom, da je obstoječa zakonodaja na področju varovanja okolja podrejena neoliberalističnim težnjam, ter da človeštvo še vedno ni vzpostavilo učinkovitih politik za reševanje okoljskih kriz.

Sedmi članek z naslovom »*Wuai, Kesiazheh, Nyengui*«: *history and livelihood challenges in a Cameroon's montane forest reserve* (»Wuai, Kesiazheh, Nyengui«: zgodovina in izzivi preživetja v zaščitenem gozdnem rezervatu v Kamerunu) je delo Henryja Kam Kaha. V članku opisuje težave, ki so se pojavile zaradi naraščanja števila prebivalstva v vaseh okoli rezervata. Zaradi potreb po hrani prihaja do intenzivnejšega krčenja gozda, kar vodi v spore med domačini in čuvaji v rezervatu, medtem ko država stremi k trajnostni rabi gozda.

Članek *Building the resilience of Croatian agriculture to environmental and economic shocks* (Oblikovanje prožnosti hrvaškega kmetijstva nasproti okoljskim in gospodarskim pretresom) avtorjev Megan Barry, Paula Hirta in Hrvoje Petrića prinaša rezultate hrvaško-ameriškega projekta, v katerem so sodelovali različni domači deležniki (kmetje, vladni uslužbenci, gospodarstveniki) ter tuji in domači strokovnjaki. Rezultat projekta so priporočila za trajnostno kmetijstvo v naslednjih 30 letih. Razvoj trajnostne oskrbe z lokalno pridelano hrano je namreč mnogo več kot le kakovostno kmetijstvo in skrb za ohranjanje okolja, saj vključuje tudi kakovost bivanja, vzdržnost prehranske verige, politike in upravljanje, kulturno dediščino ter socialno pravičnost.

Publikacijo skleneta članka slovenskih avtorjev. V prvem z naslovom *Creating new opportunities for an old mining region: the case of Idrija (Slovenia)* (Ustvarjanje novih priložnosti za staro rudarsko pokrajino: primer Idrije) Matija Zorn, Janez Nared in Nika Razpotnik Visković opisujejo primer uspešnega prehoda iz rudarstva, ki je območje Idrije zaznamovalo pol tisočletja ter močno obremenjevalo okolje, v sodobno, okolju prijazno industrijo, ob hkratnem ohranjanju rudarske tradicije v turistične namene. Drugi članek z naslovom *Subsistence, prosperity and abandonment of Alpine isolated farms in the dynamic 17th century environment: case study from the Upper Savinja valley with special emphasis on tenant's inventories* (Obstanek, razvoj in opustitev samotnih hribovskih kmetij v spremenljivem okolju 17. stoletja: primeri iz Zgornje Savinjske doline s posebnim oziroma na podložniške inventarje) pa je delo Žige Zwittera. Avtor na podlagi analize arhivskih virov, predvsem podložniških inventarjev ugotavlja živinorejske okoljske obremenitve v obravnavanem obdobju. Ugotavlja tudi, da se slabe letine niso pri vseh kmetijah odražale enako, saj so le-te imele tudi neagrarne vire dohodkov.

Hrvaško zgodovinopisje ima že več kot desetletje revijo, ki se posveča okoljsko-zgodovinskim in gospodarsko-zgodovinskim temam. Predvsem prve so bile do nedavna v slovenskem zgodovinopisju bolj kot ne zapostavljene. Glede na to, da se od drugega letnika slovenski avtorji (zgodovinarji in geografi) redno pojavljajo v reviji, ter glede na to, da so v reviji redno prisotni tudi avtorji iz širšega podonavskega območja, lahko rečemo, da je revija prešla hrvaške nacionalne okvire in postala revija regionalnega pomena. Z vse večjim zanimanjem slovenskega zgodovinopisja in sorodnih ved za v reviji obravnavane teme, smo prepričani, da bo delež slovenskih avtorjev še naraščal. Še bolj pa bi narasel, v kolikor bi se reviji uspelo uvrstiti v katero od baz citiranosti.

Matjaž Geršič, Matija Zorn